

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ระพี สาคริก

บทนำ

เนื่องจากในช่วงหลัง ๆ การเสื่อมโทรมและสูญเสียของทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อให้มนุษย์ได้รับความเดือดร้อนหนักมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้และทั้งนั้นหากรากฐานจิตใจมนุษย์เองยังสามารถสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการนำใช้ประโยชน์เอาไว้ให้มันคงอยู่ได้ ย่อมมีทั้งการนำไปใช้สนองความต้องการของมนุษย์ ร่วมกับความรู้สึกรับผิดชอบต่อสิ่งที่ต้องอนุรักษ์เอาไว้เพื่อประโยชน์ในระยะยาวร่วมกันอย่างสมเหตุสมผล

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาวะที่สร้างสมดุลซึ่งมีเหตุสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขที่อยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์เองอย่างเป็นธรรมชาติ แทนที่จะรู้สึกขัดแย้งจนกระทั่งมาถึงขั้นซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า มีการแยกชั้นระหว่างการอนุรักษ์กับการนำใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้และทั้งนั้นถ้ามองย้อนกลับมาพิจารณาปัญหาซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์เอง ย่อมพบความจริงได้ว่า เป็นเพราะแนวความคิดคนของแต่ละด้าน ต่างก็ห่างจากความจริงซึ่งอยู่ในใจตนเองมากขึ้น

แท้จริงแล้วการอนุรักษ์กับการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ ควรจะร่วมกันอยู่ภายในรากฐานจิตใจมนุษย์คนเดียวกัน

อะไรคือความหมายของธรรมชาติ ?

การที่รากฐานจิตใจของมนุษย์ส่วนใหญ่ห่างจากความจริงซึ่งอยู่ในใจตนเองมากขึ้น จึงทำให้มีการมองธรรมชาติโดยมุ่งออกจากตัวเองไปสู่สิ่งซึ่งอยู่นอกตัวดังนั้นเมื่อกล่าวถึงธรรมชาติ คนเป็นจำนวนมากมักมองไปยัง ต้นไม้ ป่า ภูเขา ต้นน้ำลำธาร และฝนฟ้าอากาศ ซึ่งแท้จริงแล้วหาใช้รากฐานที่เป็นความจริง อันควรมานำมาพิจารณาศึกษาเป็นอันดับแรกไม่

จากเหตุดังกล่าว จึงมีผลทำให้แนวคิดในการอนุรักษ์เท่าที่ได้นำปฏิบัติมาแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ แต่กลับยิ่งสร้างปัญหาหนักมากขึ้นเป็นลำดับ

มีตัวอย่างจากของจริงที่ขออนุญาตนำมากล่าวไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาดังต่อไปนี้

ในช่วงปัจจุบัน ไม่ว่าจะผู้เขียนจะเดินทางไปไหน มักมีผู้รู้จักอย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นยังได้รับคำปรารภติดตามมาว่า เพราะท่านอาจารย์เป็นคนที่อยู่กับต้นไม้สวย ๆ งาม ๆ จึงมีใจเย็นเมื่อมีโอกาสสัมผัสกับทุกคน

ผู้เขียนรับฟังคำปรารภดังกล่าวแล้ว อดที่จะนึกอยู่ในใจไม่ได้ว่า บุคคลผู้มองเห็นเช่นนั้น ยังคงมองข้ามตัวเองไปสู่สิ่งอื่น ๆ

มนุษย์ที่เกิดมาในโลก ไม่ได้อยู่เพียงลำพังคนเดียว หากมีชุมชนของเพื่อนมนุษย์ซึ่งแต่ละคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน กับอีกด้านหนึ่ง การทำงานร่วมกันน่าจะมุ่งทิศทางสู่การสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่รากฐานความคิดของแต่ละคนนี้ ร่วมกับความสำเร็จของสังคมอย่างสำคัญ

จากเหตุดังกล่าว การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีใจเย็น ทำให้มีผลช่วยให้ตนทำงานกับทุกคนอย่างมีความสุข ย่อมได้รับคุณสมบัติดังกล่าวมาจากเพื่อนมนุษย์มากหน้าหลายตา ซึ่งมีความคิดอ่านและนำไปปฏิบัติแตกต่างกันอย่างหลากหลาย แม้ว่าการมีโอกาสกับตนไม่จะมีส่วนร่วมช่วยให้มนุษย์มีใจเย็น แต่ก็ยังคงมีความสำคัญน้อยกว่าอิทธิพลจากเพื่อนมนุษย์

ดังนั้น เมื่อนำเอาเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งมีพฤติกรรมสืบเนื่องมาจากมนุษย์มาพิจารณาจึงน่าจะสรุปได้ว่า ธรรมชาติความหลากหลายของเพื่อนมนุษย์ที่อยู่รวม ๆ กัน น่าจะถือเป็นต้นเหตุอย่างสำคัญตามความหมายของคำว่า ธรรมชาติ ซึ่งควรจะศึกษาอย่างรู้สึกทำทนายมากขึ้น

ดังนั้นการมองธรรมชาติเพื่อศึกษาหาความรู้โดยมุ่งทิศทางออกไปค้นหาความจริงจากธรรมชาติของสิ่งอื่น ๆ จึงไม่อาจเข้าถึงเหตุที่แท้จริงของปัญหาซึ่งทำให้เกิดการสูญเสียธรรมชาติ

การค้นหาความจริงเพื่อหวังเรียนรู้จากธรรมชาติ

ถ้าสามารถเข้าใจความหมายของธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้งถึงเหตุและผล เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างถึงเป้าหมาย เราแต่ละคนพึงควรมุ่งมองกลับทิศทางมาค้นหาความจริงจากใจตัวเองก่อนอื่นในเมื่อตัวเราเองเป็นคนหนึ่ง อีกทั้งมีเหตุเริ่มจากรากฐานจิตใจตนเอง ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อหวังความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้ง

ดังนั้น หากแต่ละคนซึ่งต่างก็ทำหน้าที่อนุรักษ์ธรรมชาติ อันน่าจะหมายถึงธรรมชาติในรากฐานจิตใจตนเอง เพื่อให้มันคงอยู่กับความจริงซึ่งอยู่ในจิตใจตนเอง หากไม่สามารถมองเห็นสิ่งนี้ได้ชัดเจนแล้ว เมื่อคิดจะอนุรักษ์ธรรมชาติ ก็คงกำหนดทิศทางมุ่งออกจากตนเองไปให้ความสำคัญแก่ธรรมชาติของสิ่งอื่นต่อไปอีก ซึ่งในประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่า วิธีชีวิตยังคงมีการ เดินหลงทาง เพราะว่ายังมองธรรมชาติในลักษณะกลับด้านทำให้การปฏิบัติตกอยู่ในสภาพสับสน

ช่วงหลัง ๆ ทฤษฎีทางด้านวิชาการ ซึ่งแต่ก่อนเคยเข้าใจว่ามนุษย์กับธรรมชาติมีการแยกกันอยู่ เนื่องจากเข้าใจว่าธรรมชาติอยู่นอกมนุษย์

ต่อมาภายหลัง ประสบการณ์ซึ่งเกิดจากการสัมผัสกับสังคมที่มองผิดด้าน ส่งผลทำให้เกิดปัญหาหนักมากยิ่งขึ้น มนุษย์จึงเริ่มรู้สึกตัวมากขึ้น จนกระทั่งถึงขั้นปรับเปลี่ยนทฤษฎีใหม่ว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

แต่สิ่งที่กล่าวมาแล้วก็ทำให้เข้าใจว่า การที่มนุษย์นำเอาตัวเองเข้าไปไว้ในกระบวนการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่รากฐานจิตใจคนส่วนใหญ่ก็ยังเข้าไม่ถึงจุดนี้ จึงมีการกำหนดกรอบตัวเองไว้อย่างคับแคบ ไม่นั้นแล้วคงไม่มองธรรมชาติด้วยความเข้าใจที่มุ่งออกไปสู่ภายนอกตัวเองด้านเดียว

เหตุแห่งการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หากมองสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งทิศทางไปยังป่า ภูเขา ต้นน้ำลำธาร ตลอดจนทั้งดินและน้ำ หากขาดการรู้ความจริงได้ว่า การนำประเด็นนี้มาพิจารณาเกิดจากผลการสูญเสียที่สืบเนื่องมาจาก คน ย่อมมองข้ามความสำคัญของคนไปสู่ต้นไม้ ดิน น้ำ และเรื่องอื่น ๆ จึงทำให้การอนุรักษ์ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความคิดดังกล่าวเกิดผลเสียหายหนักมากยิ่งขึ้น

สิ่งที่ปรากฏเป็นความจริงในปัจจุบัน ย่อมสะท้อนผลให้เห็นได้ว่า คนส่วนใหญ่ในสังคม ยิ่งมีอิทธิพลอำนาจเหนือกว่าบุคคลอื่น เมื่อเกิดปัญหาทำให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ มักมีแนวโน้มการแก้ปัญหาที่มุ่งไปทำลายคน โดยขาดความรู้ลึกซึ้งอันเป็นธรรมชาติว่า เราอนุรักษ์ป่า ดิน และน้ำ ก็เพื่อเก็บไว้สนองประโยชน์แก่ทุกคนในระยะยาว

ดังนั้น การแก้ปัญหาคนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้อำนาจจับกุมคน เพื่อต้องการสิ่งเหล่านี้ให้อยู่ได้ จึงเป็นการมุ่งแก้ปัญหาที่ผิดไปจากเป้าหมายซึ่งควรจะเป็น ทำให้ผลการอนุรักษ์เท่าที่ปรากฏมาแล้ว มีการทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นคนอยู่ร่วมท้องถิ่นเดียวกันอีกด้วย

ทั้งนี้และทั้งนั้น บนพื้นฐานสังขรณ์เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด น่าจะสะท้อนให้เห็นความจริงได้ว่าการทำลายอนาคตเพื่อนมนุษย์ซึ่งตกอยู่ในสภาพต่อโลกสกปรกกว่าตน ทั้งในด้านการเรียนรู้ความจริงและการนำปฏิบัติ จึงน่าจะถือได้ว่าเป็นการทำลายล้างกันเองระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำลายรากฐานความคิดที่ควรจะมีอิสระ ทำให้คนในด้านซึ่งรากฐานตนเองถูกทำลายจำต้องมุ่งไปสู่การทำลายธรรมชาติอย่างอื่นอีกต่อหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรทั้งหลาย ซึ่งมีอยู่แล้วให้จำต้องสูญเสียไปอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ของชาวบ้าน

ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า ชาวบ้านหมายถึงใคร ภายในภาพรวมของการพัฒนา สิ่งซึ่งเรามักนำมากล่าวและเขียนโดยทั่วไป จากการแสดงออกซึ่งเน้นความสำคัญว่าชีวิตคนที่อยู่ด้านล่างคือพื้นฐานการพัฒนาสังคม แต่จากการปฏิบัติโดยเหตุที่คนระดับบนมองลงมาสู่ด้านล่าง นอกจากนั้นบทบาทการพัฒนาซึ่งกำหนดโดยคนระดับบน มักมีการนำเอาคำว่าชาวบ้านมากล่าวเน้นความสำคัญกันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งเรื่องนี้เป็นมานานมากแล้ว

ส่วนการปฏิบัติจริงจากคนระดับบนเท่าที่พบเห็นมาโดยตลอด มักมีการแสดงออกที่เห็นได้ชัดเจนว่าขาดความรักความสนใจที่จะนำตัวเองลงมาคลุกคลีในระดับล่างอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

จึงทำให้มองเห็นความจริงจากใจคนเหล่านี้ได้ว่า น่าจะขาดความจริงใจ หากเป็นเพราะต้องการใช้ เป็นข้ออ้างเพื่อให้แต่ละคนมีโอกาสอยู่ในระบบซึ่งมีจุดยืนอยู่ด้านบนต่อไปได้เท่านั้น

หากเป็นเช่นนั้นจริง การที่คนระดับบนกล่าวถึงชาวบ้าน น่าจะเกิดจากการใช้คำนี้เป็นเครื่องมือแบ่งชนชั้น โดยยกตัวเองเอาไว้เหนือชาวบ้านทั่วไป แทนที่จะมีความรู้สึกอย่างเป็นธรรมชาติว่าทุกคนคือชาวบ้าน รวมทั้งตัวเองด้วย

ในสภาพที่มีการดูถูกคนระดับล่างว่าเป็นชาวบ้านธรรมดา รวมทั้งเหตุผลซึ่งอ่านได้จากใจผู้พูดผู้เขียน ซึ่งยกตนไว้เหนือคนอื่น น่าจะเป็นอุปสรรคใหญ่มากที่มีผลปิดกั้นการถ่ายทอดความรู้ไม่ให้ได้รับผลอย่างจริงจัง

แท้จริงแล้วสภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นทุกคนที่มีอุดมการณ์รักพื้นดินถิ่นเกิดอย่างแท้จริง น่าจะถือได้ว่าเป็นชาวบ้านเหมือนกันหมด

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการจัดการศึกษาเท่าที่เป็นมาแล้ว สะท้อนผลให้พบความจริงได้ว่า มีการยกย่องผู้มีปริญญาคือผู้มีการศึกษาสูง แต่แท้จริงแล้วยังยึดติดอยู่กับปริญญาสูง ๆ มากแค่ไหน ย่อมบ่งบอกถึงความจริงจากใจให้รู้ได้ว่า เป็นผู้มีจิตใจและความคิดเรียวแคบ ซึ่งสภาพเช่นนี้ ย่อมยากที่จะเกิดภูมิปัญญา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเองเพื่อให้เกิดได้ว่าตนเองคือคนเช่นเดียวกันกับทุกคน

ดังนั้น คนส่วนใหญ่ ยิ่งชีวิตมีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับอิทธิพลรูปแบบ ซึ่งอยู่ในระบบการจัดการศึกษา ยิ่งสูง ย่อมยิ่งได้รับผลทำให้รากฐานจิตใจยึดติดรูปแบบของวัตถุธรรมลึกลับซึ่งยิ่งขึ้นมีผลถ่วงระดับจิตใจตนเองให้ตกต่ำมากขึ้น

ผลที่ปรากฏแก่คนส่วนใหญ่ก็คือ สิ่งดังกล่าว กำหนดวิถีชีวิตตนเองให้มุ่งทิศทางไปเป็นทาสความคิดคนอื่นอีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีนิสัยเห็นแก่ตัวมากขึ้น

จากเหตุดังกล่าวแล้วทั้งหมด ทำให้รู้ความจริงได้ว่า ภาวะจิตใจที่ยึดติดรูปวัตถุ ทำให้เกิดความรำคาญในในกลุ่มบุคคลทุกระดับ ยิ่งวิถีชีวิตสูงมากเพียงใดความรำคาญก็ยิ่งรุนแรงมากขึ้น

ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ย่อมมีผลสวนทางกันกับการสร้างจิตสำนึกให้มีการร่วมมือร่วมใจระหว่างกันและกันโดยถือแกนกลางของการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมเป็นสิ่งสำคัญ

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ดินและน้ำ แม้สิ่งอื่นใดก็ตามตามกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความจริงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีการแยกตัวออกเป็นเอกเทศ มากกว่าการร่วมมือร่วมใจกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชาวบ้านจึงน่าจะตกอยู่ในสภาพซึ่งนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการแสดงออกที่หวังผลอย่างอื่นมากกว่าความเป็นไปได้

การมีส่วนร่วมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคม

ความจริงแล้ว ถ้าคนทั่วไปในสังคมไม่ตกอยู่ในสภาพของการคิดที่จะมุ่งไปด้านหน้าโดยอ้างว่าเพื่อความเจริญทิศทางเดียว แต่มีสติพอที่จะหวนกลับไปมองสู่อดีตเท่าที่เป็นมาแล้ว ซึ่งล้วนเป็นความจริงที่แต่ละคนพึงนำมาใช้เป็นเครื่องมือธรรมชาติ เพื่อการตรวจสอบตัวเอง ก่อนที่จะมุ่งไปตั้งองค์ตรวจสอบจากภายนอก ย่อมรู้ความจริงได้ว่าวิถีการเปลี่ยนแปลงของสังคมกำลังมุ่งไปสู่ทิศทางใด

การหวนกลับไปทบทวนอดีตของแต่ละคนซึ่งเป็นความจริงทั้งหมดไม่ว่าจะพบสิ่งผิดหรือถูก ย่อมกำหนดทิศทางการก้าวไปสู่อนาคตที่ก่อให้เกิดความมั่นคงยั่งยืนมากขึ้น

ช่วงหลัง ๆ เรายังนำเอาข้อความที่กล่าวกันว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มาพูดมาเขียนกันอย่างกว้างขวาง

แต่ถ้าผู้ที่รู้จักทบทวนตนเองช่วยให้มีสติลึกซึ้ง สนใจนำวิถีการปฏิบัติมาพิจารณา ควรจะอ่านความจริงจากใจได้ว่า การนำเอาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมาแสดงออก น่าจะเป็นข้อกล่าวอ้างเพื่อประโยชน์อย่างอื่นมากกว่ากล่าวจากความรู้สึกที่มองเห็นความจริงจากใจของแต่ละคนได้อย่างลึกซึ้ง

ดังนั้นการพูดถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในช่วงหลัง ๆ หลังจากรับฟังแล้วทำให้หวนกลับมาถามตัวเองว่า สิ่งที่สะท้อนออกมาให้สัมผัสได้นั้น เป็นความจริงจากใจให้เชื่อถือได้หรือไม่ หากเป็นไปตามกระแสค่านิยม ก็คงจะคาดการณได้ว่าผู้ที่นำมากล่าวคงไม่อาจอธิบายคำว่าชาวบ้านให้เข้าใจถึงความจริงได้อย่างแน่นอน

จุดร่วมมือที่แท้จริงอยู่ที่ไหน

สิ่งซึ่งนำมาตั้งเป็นคำถามดังกล่าว น่าจะถือเป็นคำถามซึ่งเตือนสติสำหรับบุคคลผู้ที่จะหาคำตอบได้เองให้เกิดภาพที่ชัดเจนมากขึ้น แทนการปล่อยไว้ให้เป็นคำถามคำตอบที่สับสน จนกระทั่งค้างคาอยู่ในใจเรื่อยไป เช่นเดียวกันกับความรำววยและความยากจนซึ่งมีหลายคนสนใจนำมาพูดมาเขียน โดยที่ต้นขาดความรู้ซึ่งเข้าถึงความจริงได้แล้ว

แต่คนยุคก่อนเคยเขียนไว้ว่า จนอะไรไม่สำคัญเท่ากับจิตใจตัวเอง ในเมื่อแต่ละคนมีจิตวิญญาณของการดิ้นรนต่อสู้ร่วมกับมีความคิดที่อิสระภายในรากฐานอย่างมั่นคง หากสิ่งดังกล่าวมีอยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละคนและมีความเข้มแข็ง ความจนย่อมไม่ใช่ปัญหาภายในความรู้สึก แทนที่จะนำมากล่าวอ้างเพื่อเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากภายนอก กลับมองอีกด้านหนึ่งแล้วรู้สึกได้ว่า น่าจะเป็นโอกาสดีที่ทำทนายสำหรับการต่อสู้โดยเฉพาะการต่อสู้กับจิตใจตนเอง ซึ่งมีผลส่งเสริมให้ตนเองต่อสู้กับความยากลำบาก นับเป็นการพัฒนารากฐานจิตใจอย่างสำคัญ ส่วนความรำววยซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งนั้นควรจะได้ว่า เป็นสิ่งติดตามมาเองอย่างเป็นธรรมชาติ

ซึ่งคนผู้มีสิ่งดังกล่าวอยู่ในจิตวิญญาณ ย่อมมีธรรมชาติที่ไม่คิดรำววยจนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน แต่เป็นผู้ที่รู้จักความพอเพียง ซึ่งหมายถึงการอยู่อย่างรู้เหตุรู้ผล ช่วยส่งเสริมให้ตนเป็นผู้ที่อยู่อย่างมีคุณธรรมประจำใจและบังเกิดความสุขได้เองอย่างเป็นธรรมชาติ

บทสรุป

สิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด หากค้นหาความจริงจากใจตนเองได้อย่างลึกซึ้ง ย่อมสรุปได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือไม่ก็ตาม นอกจากนั้นไม่ว่ายากดีมีจน ทุกสิ่งอยู่ที่การรู้

ความจริงจากใจตนเอง ไม่ว่าจะใครจะอยู่ในสภาพอย่างไร และยืนอยู่ท่ามกลางปัญหาลักษณะใดก็ตาม ถ้าเข้าใจได้ ย่อมนำไปสู่ความสุขได้ทุกโอกาส
ขอให้ผู้ที่มีความมุ่งมั่นสู่วิถีทางนี้ จงประสบแต่โชคดีมีความสุขตลอดไป

1 พฤศจิกายน 2544